CC BY SA

Andrzej Sołtysiak: "The best way for you is to study math, you just put some chalk in your pocket, go to the classroom and don't care." Choosing the field of studies – the entangled cooperation between Polish and Czech mathematicians

scientific edition:
Barbora Kulawiaková
[Institute of History of the Polish Academy of Sciences]
https://orcid.org/0000-0003-4724-8313

Tomáš W. Pavlíček
[Institute of History of the Polish Academy of Sciences]
https://orcid.org/0000-0003-0671-4226

DOI: 10.26774/wrhm.372
Submitted on: 3 May 2023
Accepted on: 25 September
Published on: 3 November 2023
The work is original and has not been published anywhere before.

Abstract
The edited interview with a Polish mathematician Andrzej Sołtysiak shows the influence of his father in his decision to study mathematics, the importance of his relationship as a PhD student with his mentor Wiesław Żelazko and the transfer of contacts thanks to Czechoslovak-Polish conferences on functional analysis. The authors show the importance of interconnectedness, individual contacts, and their manifestation in individual memory. They also describe the dialogue characteristics of the interview.

Keywords
students of mathematics, history of knowledge, Cold War, Poland, Czechslovakia, oral history

●●●●●●

Introduction[1]

The title of the article refers to an interview in which the interviewee recalls the influence of his father in his decision to study mathematics. A simple argument about choosing a field of studies contrasts with entangled search for an appropriate supervisor in Poland, who encouraged and invited the interviewee to the productive transfer of knowledge thanks to Czechoslovak conferences on functional analysis. For the research of the academic networks and international cooperation we are conducting interviews with scientists, in this case with mathematicians.[2]

The history of modern Polish mathematics is attractive for both history of science and as an issue of geniuses – talented members of the Lwów School of Mathematics. Mariusz Urbanek popularised them in the latter way but he unfortunately left out their mathematical achievements or explanation of their habits and scientific cooperation.[3]

Although the history of Polish mathematics from the perspective of history of science has been documented, even the best synthesis did not describe the process of education of mathematicians or the process of international cooperation. Roman Duda gave a long account of schools, disciplines and outcomes of Polish mathematics over several centuries, but one can only rarely glimpse what the practices of mathematical research and cooperation looked like.[4] The memories of a prominent mathematician Kazimierz Kuratowski (1896–1980), leader of the Polish Mathematical Society and the first director of the Institute of Mathematics of the Polish Academy of Sciences (Instytut Matematyczny Polskiej Akademii Nauk, hereafter: IM PAN) confirmed how the famous Lwów School of Mathematics was renewed after the Second World War. But his book is rather an official statement or a memorial how to present mathematical community to those who govern in Polish People's Republic.[5] We have mentioned only two particular examples but authors

1 The article and the source was edited as a part of the research project *Czechoslovak-Polish Scholarly Entanglements in the Cold War Between High Politics and Individual Strategies*, funded by the National Science Centre, Poland, OPUS 2020/39/I/HS3/03589.

2 This approach was also used by Paul Thompson, who introduced a new quality to social history with the publication of his book *The Voice of the Past* (1978) and later, as part of the National Life Stories Foundation (1987), devoted attention to recording a wide representation of key social groups, including interviewing scientists, architects, and artists. See introduction by Marta Kurkowska-Budzan and Piotr Filipkowski in P. Thompson, J. Bornat, *Głos przeszłości: Wprowadzenie do historii mówionej*, Warszawa 2021, pp. 17–18.

3 M. Urbanek, *Genialni. Lwowska Szkoła Matematyczna*, Warszawa 2014.

4 R. Duda, *Historia Matematyki w Polsce Na Tle Dziejów Nauki i Kultury*, Warszawa 2019.

5 K. Kuratowski, *Pół wieku matematyki polskiej 1920–1970. Wspomnienia i refleksje*, Warszawa 1973. It is necessary to differentiate between original and English version of Kuratowski's memories, where the author dropped the argumentation of the expert's role of mathematics for the state plan of development of socialism. See K. Kuratowski, *A Half Century of Polish Mathematics. Remembrances and Reflections*, Oxford [*et al.*] 1980, p. 91.

of other monographs, biographies, diaries as well as laudatio, obituaries or journal interviews also do not reflect the informal level of memories.

While our research concentrates on bilateral entanglements, those are placed within international and transnational Cold War cooperation. This does not only relate to the context in which this entanglement took place (the Eastern Bloc), but also emerging transnational exchanges and cooperation. Thus, our research oscillates between two perspectives, from the local conferences ('practices') to global outcomes (joint publications as part of 'contexts').

The oral history method chosen for this project allows to achieve a more delicate picture of the transborder contacts than could be obtained with traditional historical methodology concerning the formal state collaboration between institutes. The approach to sources reflects our thesis that Cold War interconnectedness is best studied from the bottom-up perspective, and not starting from the 'politically prescribed' channels.

In our project, we trace the postwar generations of mathematicians and ties among researchers from Poland and Czechoslovakia, examining the settings in which the relationship emerged and stabilized. We are equally interested in the extent to which contacts enabled the transfer of knowledge, as well as their impact.[6]

In our research, we cannot neglect the archival sources of the academies of sciences and state administration because the first exchange stays of scientists were regulated since 1947 through bilateral agreements, first on the level of states, then of academies.[7] Since the majority of archive collections are not processed, it is complicated to generalize in which disciplines and on the basis of which conditions scholars obtained permission for transnational cooperation.[8] With the help of individual interviews, we reveal the networks of scientific cooperation.

This is the first interview that reconstructs the relationship between professors and their students in the mathematical environment at the Adam Mickiewicz University in Poznań (hereafter: AMU). We had discovered relationships in this scholar environment when preparing the edition of the interview with Czech mathematician Jaroslav Kurzweil (1926–2022).[9] He actually completed his doctoral

6 For further details on the project's objectives see: T.W. Pavlíček, *Czechosłowacko-polskie sieci akademickie podczas zimnej wojny między wielką polityką i strategiami indywidualnymi – prezentacja projektu badawczego. Analiza wyników czechosłowacko-polskich transferów w naukach ścisłych na podstawie materiałów archiwalnych i oral history*, 'Wrocławski Rocznik Historii Mówionej,' vol. 12, 2022, pp. 350–354.

7 See the protocol of the agreement of scientific cooperation between ČSAV and PAN, signed in Prague, 24.11.1955.; J. Hálek (ed.), *Ve znamení "bdělosti a ostražitosti": zahraniční styky a emigracie pracovníků ČSAV v dobových dokumentech (1953–1971)*, Praha 2011, p. 10.

8 Cf. Archiwum Polskiej Akademii Nauk, collection IM PAN; Masaryk Institute and Archives of the Czech Academy of Sciences (hereinafter MIA), collections Institute of Mathematics ČSAV, I. sekce matematicko fyzikální, Vědecké kolegium matematiky.

9 See B. Kulawiaková, T.W. Pavlíček, *The Training of the Czech Mathematician Jaroslav Kurzweil with Władysław Orlicz in Poland*, 'Antiquitates Mathematicae,' vol. 15, no. 2, 2021, pp. 181–206.

internship in Poznań in 1953 with professor Władysław Orlicz (1903–1990), another member of the Lwów School of Mathematics.[10] Orlicz worked on functional analysis and Kurzweil also devoted himself to this discipline, although after his return to Prague he became a specialist in ordinary differential equations.

When we tried to contact mathematicians from the first generation of Orlicz's students, unfortunately the only living one, Julian Musielak, was not in good health (he died on 11 October 2020). The meeting with Andrzej Sołtysiak, one of the Poznań mathematicians from the second generation of Orlicz's school, took place at the end of September 2020 and introduced many individual Czech-Polish contacts.[11] But these entanglements were connected not through J. Kurzweil, but through his colleague Vlastimil Pták (1925–1999) who completed his doctoral internship with Orlicz a year later (1954). They were both research fellows at the Institute of Mathematics of the Czechoslovak Academy of Science (hereafter: IM ČSAV). Pták remained in the same discipline as Orlicz and started to organize annual conferences on functional analysis for his students in various places in Czechoslovakia, especially in the mountains.[12] Some Slovak mathematicians also attended but the participation of Polish colleagues, kindly invited by Pták, was more important. This is why we do not focus on the general level of mathematics in Czechoslovakia but on the individual contacts and transfers between Czech and Polish scholars.[13] Our interviewee evaluated the contribution and effect of the conferences: „Those trips to Czechoslovakia gave me a lot then. […] I learned a lot."[14]

* * *

10 L. Maligranda, W. Wnuk, *Władysław Orlicz (1903–1990)*, 'Roczniki Polskiego Towarzystwa Matematycznego,' vol. 36, 2000, pp. 85–147.

11 We conducted interviews with Prof. Andrzej Sołtysiak (29.09.2020), Prof. Lech Maligranda (30.09.2020), and Dr hab. Magdalena Jaroszewska (01.10.2020). Recording was performed at the AMU Museum with the technical assistance of Anna Wojtera and organizational support of Prof. Andrzej Gulczyński. Other two interviews (with Magdalena Jaroszewska and with Lech Maligranda) should be edited separately. Maligranda proposed a deep consultation in the history of mathematical knowledge in the field or school led by Orlicz. Jaroszewska gave a lecture about the history of mathematics at the University of Poznań from the very beginning.

12 M. Fiedler, V. Müller, *Professor Vlastimil Pták died*, 'Czechoslovak Mathematical Journal,' vol. 50, no. 2, 2000, pp. 445–447.

13 There was a long tradition of scholar interconnectedness which remained undescribed for mathematics. Cf. R. Baron, R. Madecki, J. Malicki (eds.), *Czeskie badania nad Polską w kontekście Europy Środkowo-Wschodniej*, Praha 2016.

14 "*Te wyjazdy do Czechosłowacji mi wtedy bardzo dużo dały, […] dużo się nauczyłem* ("Those visits to Czechoslovakia gave me a lot at that time, […] I learned a lot), Interview with Andrzej Sołtysiak, 27 September 2020, Poznań (recorded by B. Kulawiaková, T.W. Pavlíček, A. Wojtera, transcribed by N. Rejková), researchers private archive.

Andrzej Sołtysiak, who was our first interviewee, was born on 1 December 1950 in Giżycko. His father was a military officer, and consequently, his family moved frequently. Andrzej completed his elementary education in Wrocław, where he also enrolled in high school, but he took his final exams in Koszalin in 1968.

He graduated with a degree in mathematics in 1973 from AMU in Poznań, where he began working the same year. In 1974, he began his PhD studies. His scientific supervisor was originally Professor Andrzej Alexiewicz (1917–1995), a former PhD student of professor Orlicz in Lwów. By his own decision, Sołtysiak commuted regularly to Warsaw to the IM PAN to attend a seminar by Professor Wiesław Żelazko, who later became his scientific supervisor. In 1977, he successfully defended his doctoral dissertation on functional analysis.[15] In 1989, he received his postdoctoral degree for his thesis *On Algebraic and Quasi-Algebraic Elements, and Capacity of Joint Spectra in Banach Algebras.* Sołtysiak became an associate professor at the Faculty of Mathematics and Computer Science of AMU in Poznań in 1996.[16] He has been a member of the Polish Mathematical Society since 1981.

Professor of AMU Andrzej Sołtysiak, PhD, works in the Department of Mathematical Analysis (he was the head of this Department from 2014–2019). Sołtysiak was the supervisor of 45 master's theses and two doctoral theses (of Michał Jasiczak, 2004, and Maciej Łuczak, 2006).[17] Additionally, he led the University of Adam Mickiewicz in Koszalin's Postgraduate Mathematics for Teachers Program. He specializes in functional analysis (Banach algebra, algebraic topology, spectral theory, especially of linear operators on Banach spaces). He has written or co-written 36 papers. Furthermore, he has published in well-known journals such as 'Studia Mathematica,' 'Colloquium Mathematicum,' 'Proceedings of the AMS,' 'Mathematical Analysis and its Applications,' and other. He is the author of outstanding textbooks: *Mathematical Analysis*, *Linear Algebra*, and *Introduction to Spectral Theory*.[18] As a co-organizer of two major international conferences, he became the co-editor of two volumes in the Banach Center Publications series.[19] In 2015 he received the

15 He was awarded the then Minister of Science, Higher Education and Technology Prize in 1989. Monography A. Sołtysiak, *On Algebraic and Quasi-Algebraic Elements, and Capacity of Joint Spectra in Banach Algebras*, Poznań 1988. See *Mathematics Genealogy Project*: https://www.mathgenealogy.org/id.php?id=132975 (accessed: 31.03.2023).

16 See https://wmi.amu.edu.pl/wydzial/pracownicy/profesorowie-emerytowani/andrzej-soltysiak (accessed: 31.03.2023).

17 See https://nauka-polska.pl/#/profile/scientist?id=31807&_k=euwhsq (accessed: 31.03.2023); https://usosweb.amu.edu.pl/kontroler.php?_action=katalog2/osoby/pokazOsobe&os_id=1924 (accessed: 31.03.2023).

18 A. Sołtysiak, *Analiza matematyczna: wykłady z matematyki dla studentów fizyki, Cz. 1*, Poznań 1995; *ibidem*, *Analiza matematyczna, Cz. 2*, Poznań 1996; *ibidem*, *Analiza matematyczna, Cz. 3*, Poznań 2000; *ibidem*, *Algebra liniowa: wykłady z matematyki dla studentów fizyki*, Poznań 1996; *ibidem*, *Wstęp do teorii spektralnej*, Poznań 2016.

19 It reffers to vol. 67: *Topological Algebras, their Applications, and Related Topics*, 2005 (with Krzysztof Jarosz) and vol. 91 *Banach Algebras*, 2009 (with Richard J. Loy and Volker Runde).

Medal of the National Education Commission for his scientific and educational work. His interest in functional analysis as a field of study emerged from Professor Wiesław Żelazko's seminar at IM PAN.

Interview Results

> Honestly? For such people, it is certainly better to have this great professor over you. On the other hand, it's disturbing. It's embarrassing in a way. Also imposing a subject makes the Institute monothematic.[20]

We used in-depth interviewing as a part of our preparation. In this particular case, the contact person did not send to Sołtysiak our catalogue of questions, which is why the interview is somewhat spontaneous. In our oral history project we do not use a questionnaire, but a catalogue of topics which helps us to ask similar questions and to compare some statements even across generations. It's worth mentioning that scientists often ask for a list of questions in order to precisely prepare the facts before the interview, but Sołtysiak, invited by Magdalena Jaroszewska, did not receive our list of questions from her.[21]

At the beginning, the interviewee briefly discussed each of subjects from our list and brought a prepared list of Czechoslovak-Polish conferences on functional analysis. Interviewee responded to our subsequent questions in a seemingly modest manner, given that it might be difficult for a non-expert to understand the details of how mathematicians co-write articles (he mentioned his own visit to Prague Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences in 1998, when he worked with Vladimír Müller on a publication). However, during the interview, he returned to his previous statements and specified them. They can be divided into three areas: Czechoslovak-Polish relations, the Poznań environment, and his own choice of studying mathematics.

The decision to choose his degree was not influenced by the Mathematical Olympiad (which was the case with many others), since Andrzej Sołtysiak obtained better results in the Physics Olympiad (district level) and chemistry competitions organized by the Nicolaus Copernicus University in Toruń. His father played an important role when he advised:

> The best way for you is to study math [...], you just put some chalk in your pocket, go to the classroom, and you don't care about anything. And with that chemistry, or that lab in physics...

20 Interview with Andrzej Sołtysiak.

21 See also: M. Kurkowska-Budzan, E. Soroko, M. Stasiak, *Structured Interview in Historical Research: A Description of Research Procedures*, 'Historyka,' vol. 51, 2021, p. 297.

that's a lot of problems. You don't need it. If you don't make up your mind, then [you will go to] Szczecin University of Technology, Faculty of Electrical Engineering.[22]

Due to the regionalization of universities, he had to choose between Toruń and Poznań, and eventually settled in Poznań, because of a better commute from Koszalin.

This interview is very valuable, because the interviewee showed the pros and cons of the reformed education system in Polish People's Republic. The history of mathematics usually describes professor's biographies and their excellent students or particular problems solved by them, but it is not evident how the teaching of mathematics was structured and organized.[23]

Lastly, the interview with Professor Sołtysiak illustrates the annual May conferences organized by the Czech mathematician Vlastimil Pták in various places, often in the mountains in Czechoslovakia, in 1970–1992. For Sołtysiak, those meetings brought new contacts and cooperation with Czech mathematicians Vladimír Müller (IM ČSAV Prague) and Jaroslav Zemánek (IM PAN Warsaw). The dynamic transformation and internationalization of academia in the 1990s caused the older times to be forgotten. In the 1990s, plenty of new international conferences emerged and Pták's conferences were no longer held soon after his death. But thanks to one scholar – Vlastimil Pták – deep interconnectedness and joint publications appeared and still continue to be published. On the basis of Sołtysiak's account one can mention how the interviewee started with his own biography and after he noticed that we are not asking only questions from a questionnaire, he turned from the biographical point to the narration. As stated by Alessandro Portelli, the recollection is influenced by present events.[24] It is noteworthy that during the interview on Polish-Czech relations, the interviewee elaborated and responded to our subsequent inquiries regarding the working methods of mathematicians, the nature of their studies, the interpersonal dynamics among the professors, and two different way of mentorship.

* * *

22 Interview with Andrzej Sołtysiak.

23 Even the interview with the teacher of mathematics Krzysztof Koszlaga did not mention didactic practices in education. See A. Siekierska, *Krzysztof Koszlaga: "Miałem zakaz prowadzenia rozmów z uczniami." Nauczyciel w przestrzeni zawodowej, społecznej i politycznej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, 'Wrocławski Rocznik Historii Mówionej,' vol. 11, 2021, pp. 182–205.

24 A. Portelli, *What Makes Oral History Different?*, in R. Perks, A. Thomson (eds.), *The Oral History Reader*, New York–London 2003, pp. 68–69.

The following text is a an edited transcription of an authorized interview with Professor Andrzej Sołtysiak. Short passages deviating from the main topic were cut out, with his prior consent, as shown by square brackets with an ellipsis.[25] No changes were made to the chronology of the statements. In accordance with the Editorial Rules used by our project team, emotions or gestures, and additions to facilitate reading have been noted in square brackets. Footnotes clarify the names of scientists, institutions, and events referenced. The primary focus of the project is on the mapping of academic networks and graph modelling through tracking contacts and extra-institutional exchanges. The names mentioned in the interviewee's statements are added to the statistical calculations. Our analysis specifically considers the frequency of name usage by the interviewee, as well as the relationships – professional, collegial, or personal – in which these names are mentioned.

The account of Andrzej Sołtysiak[26]

Dzień dobry, może najpierw się przedstawię. Nazywam się Andrzej Sołtysiak, pracuję na Wydziale Matematyki i Informatyki Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Wydaje mi się, że najlepiej będzie, jak ja opowiem o sobie. Skończyłem studia tutaj na naszym uniwersytecie w 1973 r. Pracę magisterską pisałem u profesora Alexiewicza[27], więc to on był moim pierwszym mentorem. W 1974 r. na naszym uniwersytecie otworzono studium doktoranckie i ja zostałem doktorantem. Ponieważ matematyka, którą tu uprawiano, mi za bardzo nie odpowiadała, zacząłem jeździć do Warszawy – do Instytutu Matematycznego PAN. Było to za przyzwoleniem profesora Alexiewicza, który był moim opiekunem naukowym. Trzeba przyznać, że on nam nie przeszkadzał i mieliśmy dużą swobodę w wyborze swoich zainteresowań naukowych. W Warszawie trafiłem na seminarium profesora Żelazki[28]. Dzięki temu pojechałem w 1975 r. na konferencję do Czechosłowacji. Zresztą w tym tekście, który panu przekazałem[29], jest [*śmiech*] na temat tej konferencji więcej. Ja pamiętam do dziś Štefanową, Wratną Dolinę na Słowacji niedaleko Żyliny[30]. Między Instytutem Czechosłowackiej Akademii Nauk

25 All edited passages were approved by the interviewee.

26 By decision of the editorial team, the content of the source was published in the original language of the interviewee, that is, in Polish. See the explanation in the publisher's note to this volume (editor's note).

27 Andrzej Alexiewicz (1917–1995) – Polish mathematician, 1944 doctorate under Orlicz from the Underground University in Lviv, 1948 associate professor (*docent*), 1953 associate professor, 1961 full professor at the Adam Mickiewicz University in Poznań.

28 Wiesław Żelazko (born 1933) – Polish mathematician, 1951–1955 studies in mathematics at the University of Warsaw, 1957 employee of IM PAN, 1960 doctorate, 1965 associate professor (*docent*), 1971 associate professor, 1976 full professor.

29 A short biographical memoir Andrzej Sołtysiak, *My meetings with Jaroslav Zemánek – the way I remember them*, manuscript, 6 p.

30 Štefanová – a village in the eastern part of Mała Fatra in the municipality of Vrátna Dolina, Slovakia.

w Pradze a Instytutem Matematycznym PAN w Warszawie była jakaś współpraca. Więc profesor Żelazko dobrze znał matematyków czeskich, w szczególności profesora Ptáka[31].

Profesor Pták zapraszał Polaków na swoje konferencje, zresztą [*śmiech*] one się wzięły stąd, że po 1968 roku trudno było wyjechać z Czechosłowacji za granicę. Więc matematycy mieli ograniczone możliwości kontaktów i profesor Pták sobie wymyślił, że on co roku będzie organizował taką konferencję, to przeważnie było w maju, za każdym razem w innym miejscu w Czechosłowacji, przeważnie bardzo ładnym. Na początku to były czechosłowackie konferencje, ale potem, chyba od 1974 roku, stały się polsko-czeskie [*śmiech*], polsko-czechosłowackie[32]. Potem to się stopniowo stawało międzynarodowe. Profesorowi Ptákowi udawało się zapraszać ludzi najpierw z tych tzw. demoludów, czyli NRD, Rumunia, Polska, etc., a potem było coraz więcej ludzi też z Zachodu. Dlatego, że profesor Pták miał taką ideę, że skoro oni nie mogą wyjeżdżać, to trzeba zapraszać ludzi z zewnątrz, żeby wymieniać się poglądami i po prostu zobaczyć, co inni ludzie robią na świecie. Czegoś się nauczyć i dowiedzieć. Więc dlatego te konferencje były organizowane.

Ja uczestniczyłem w jedenastu [*podaje listę konferencji*], ale [*śmiech*] było ich więcej, z tej numeracji, którą ja tu mam, to było ich co najmniej dwadzieścia dwie. Czyli zaczęło się w 1970 r. chyba, a koniec był w latach 90. Ja byłem na konferencji w 1991 r., ale wiem, że jeszcze jedna konferencja była w 1992 albo 1993 r. Jednak wtedy już profesor Pták nie żył.

TWP: *On umarł chyba w 1995 r.*

A nie, to może jeszcze wtedy żył. W każdym razie znalazłem się na tej konferencji [w 1975 r.]. Tam od razu poznałem ludzi, którzy byli na seminarium profesora Ptáka, ale również samego pana profesora Ptáka. Ku mojemu zdziwieniu i radości większość moich kolegów czeskich i słowackich mówiła po polsku. [*śmiech*]

TWP: *Z jakich powodów tak było?*

Nie wiem, bo żaden z Polaków nie mówił ani po słowacku, ani po czesku, więc ta sytuacja była zupełnie niesymetryczna. [*śmiech*] No tak, jesteśmy trochę więksi. Ja myślę, że te kontakty polsko-czechosłowackie wtedy już działały, bo na przykład dwie dziewczyny, chyba z tego seminarium, były przez rok w Warszawie.

31 Prof. RNDr. Vlastimil Pták, DrSc. (1925–1999) – Czech mathematician, 1945–1948 studied mathematics and physics at the Faculty of Natural Sciences of Charles University in Prague, 1949–1952 aspirant studies, since 1953 at the Mathematical Institute of the Czechoslovak Academy of Sciences (Matematický ústav ČSAV, hereafter IM ČSAV), 1955 CSc, 1960 head of the Department of Functional Analysis, 1966 professor, 1966 *Státní cena Klementa Gottwalda* award for results in algebra, 1978 with Miroslav Fiedler *Národní cena ČSR* for results in matrix theory.

32 During the interview, the professor got confused a few more times and said 'Czech' instead of 'Czechoslovakian.'

Więc wracając do profesora Ptáka – z nim rozmawiałem, to był bardzo kulturalny człowiek, taki dobrze wykształcony, starał się być zawsze miły dla wszystkich. Jak zaczęliśmy rozmawiać, to on bardzo miło wspominał Poznań, dlatego że – teraz dokładnie nie pamiętam – albo w 1953 r., albo 1954 był przez rok tutaj na stażu na naszym uniwersytecie u profesora Orlicza[33]. I wspominał tych ludzi, z którymi się tu spotkał – profesora Musielaka[34], profesora Kopecia[35], on niestety już nie jest od dawna u nas, wyemigrował do Szczecina, ale czy jeszcze żyje, to też nie wiem. No i profesora Alexiewicza, ten już nie żyje.

Na pewno profesor Pták tutaj poznał naszych profesorów, naszych starszych kolegów można powiedzieć. Oczywiście znał też ludzi z Warszawy, na pewno się dobrze znał z profesorem Żelazką. Tak się moje kontakty z Czechosłowacją [*śmiech z powodu przejęzyczenia*] zaczęły i trwały przez długi czas, jak mówię, w jedenastu konferencjach brałem udział. I chyba na drugiej albo trzeciej z nich się pojawił profesor Kurzweil[36], bo pana to też interesuje.

Profesor Kurzweil oczywiście doskonale mówi po polsku, ma żonę Ślązaczkę[37]. [*śmiech*] Profesor Kurzweil mi się też przyznał, znaczy powiedział, że on też był przez rok w Poznaniu, ale chyba nie w tym samym roku, co profesor Pták, jeden był może w 1953, drugi w 1954 r., albo jakoś tak. W każdym razie też był przez rok na stażu na naszym uniwersytecie i też u profesora Orlicza. Profesora Kurzweila nawet mój szef, pan profesor Szufla[38] zaprosił, pamiętam, że nawet byliśmy razem na wycieczce. [*śmiech*] Pamiętam jeszcze Kurzweila, jak był w 2003 r. tutaj na konferencji z okazji stulecia urodzin profesora Orlicza, mam nadzieję, że on jeszcze ma się dobrze.

33 Władysław Orlicz (1903–1990) – Polish mathematician, studied at Lviv Polytechnic and Jan Kazimierz University in Lviv, assistant, 1945 professor at the University of Poznań, 1953 employee of IM PAN.

34 Julian Musielak (1928–2020) – Polish mathematician, 1958 candidate in mathematical sciences, 1971 associate professor, 1980 full professor at Adam Mickiewicz University in Poznań.

35 Dr. hab. Józef Kopeć (1923–2006) – Polish mathematician, 1968–1980 dean of the Faculty of Mathematics and Natural Sciences at the Higher School of Pedagogy, 1981–1982 rector, who even before martial law announced the idea to merge all universities into one university; first democratic rector of the University of Szczecin.

36 Jaroslav Kurzweil (1926–2022) – Czech mathematician, 1951 RNDr., 1955 candidate of sciences, since 1962 organizer of EQUADIFF conference, 1990–1996 director of IM ČSAV. It is worth noting that Kurzweil maintained contacts with the community in the field of mathematical analysis.

37 Stefania Kurzweilová (1928–2018) – born in Świętochłowice near Katowice, 1956 married Jaroslav Kurzweil.

38 Stanisław Szufla (1943–2020) – Polish mathematician, 1972 PhD, 1993 professor at the Faculty of Mathematics and Computer Science, Adam Mickiewicz University in Poznań.

TWP: *Profesor bardzo dobrze pamięta uroczystość tej konferencji stulecia profesora Orlicza. Udało mi się zrobić wywiad z panem profesorem Kurzweilem, razem z koleżanką właśnie przygotowaliśmy go do opublikowania w czasopiśmie*[39].

Czy on tam powiedział, że był tutaj w Poznaniu przez rok? Czy ja źle zeznaję?

TWP: *Tak, w 1953 r.*

No to widzi pan, to mniej więcej pamiętałem. [*śmiech*]

TWP: *Wygląda na to, że to był właśnie pierwszy kontakt czechosłowacko-polski i że dzięki profesorowi Kurzweilowi potem kolejni, jak Vlastimil Pták, byli zapraszani.*

Czyli profesor Pták był po profesorze Kurzweilu?

TWP: *Tak. Może rok później.*

Myślę, że rok później. No to musiały być bardzo wczesna lata 50., wydaje mi się 1953, 1954, tak pamiętam, ale... [*milczenie*]

TWP: *Pan profesor Kurzweil był też pod wielkim wrażeniem tego otoczenia, tego grona przyjaciół matematyków, w jakim się znalazł, między profesorem Alexiewiczem i profesorem Musielakiem; wspominał, że był zaproszony do rodziny Alexiewiczów, że takiego barszczu, jaki podała pani Alexiewiczowa, nikt nie potrafi ugotować?!*

[*śmiech*] No tak! Wie pan, pani Alexiewiczowa przecież była ze Lwowa, więc to był barszcz [*śmiech*], którego tutaj w Poznaniu raczej nie jest tak łatwo dostać.

TWP: *Ale też właśnie wspominał o bardzo ciekawych rozmowach z polskimi matematykami, którzy z dobrze argumentowanym dystansem podchodzili do Związku Radzieckiego i do takiej, powiedzmy, naukowej ideologii. Pod tym względem, że właśnie w dobry sposób go skierowali na to, co trzeba brać poważnie i z czego można się trochę nawet śmiać, w jaki sposób robi się wartościową pracę naukową, a które posiedzenia są tylko takie, że muszą się odbyć, bo np. zakład albo dyrekcja [Polskiej] Akademii Nauk w Warszawie sobie tego życzyły. Właśnie niektóre te pytania, które mam w głowie, zmierzają do tego, w jakim środowisku odbywała się ta właściwa praca naukowa, z której właśnie powstawały wyniki współpracy kolegów, albo współpracy na tematy. Czy pan przypomina sobie, jak to wyglądało?*

Jak my współpracujemy? Wie pan, to jest bardzo trudny temat. To różnie bywa, zależy od ludzi. Ja też mam cztery wspólne prace właśnie z kolegą Vladimírem Müllerem[40]. Jego poznałem chyba na drugiej konferencji, tak mi się wydaje, i potem się zaprzyjaźniliśmy. Mogę to panu udostępnić, bo to nie jest żadna tajemnica.

39 B. Kulawiaková, T.W. Pavlíček, *The Training of the Czech...*

40 Vladimír Müller (born 1950) – Czech mathematician, 1979 candidate of sciences, employee of IM ČSAV, 2004 docent.

TWP: *Dziękuję bardzo.*

No i byłem też w Pradze na Żytniej[41], Müller mnie zaprosił w 1998 r. Czy tam się coś zmieniło?

TWP: *Jest nowa biblioteka.*

Ja lubię Czechy, bo to jest taki kraj, gdzie tam wszystko jest tak, jak było. [*śmiech wszystkich w pokoju*] A u nas to się wszystko zmienia. [*śmiech*] A tak z ciekawości, czy pan dotarł może do wspomnień Nicholasa Younga[42]?

TWP: *Nie.*

To jest Anglik, który był u was w Pradze może przez rok albo dwa [lata]. On potem te swoje przeżycia na Żytniej opisał i tam są różne ciekawostki. [*śmiech*] Jest to gdzieś spisane. Jak pan będzie rozmawiał z ludźmi z Instytutu, niech się pan zapyta.

TWP: *Dziękuję.*

Ktoś ma te wspomnienia Younga! [*śmiech*] Ja co prawda tego nigdy nie widziałem, ale moi koledzy opowiadali, że one są bardzo humorystyczne. Prawie tak dobre jak *Příhody vojáka Švejka*. [*śmiech*] Tak że jeżeli pan jest ciekawy, jak matematycy pracują, to tam się pan dowie.

Ale tak naprawdę to trudno opowiedzieć, jak my współpracujemy. Wie pan, przeważnie to jest wymiana. Jak jeden człowiek jest w Pradze, drugi w Poznaniu, to jeden coś napisze, pośle temu drugiemu i ten drugi…

TWP: *Napisze recenzję?*

Niekoniecznie recenzję, ale coś dopisze albo zauważy. Ale to naprawdę jest rzecz indywidualna. Jeżeli chodzi o współpracę z moim kolegą Vladimírem Müllerem, to obecnie nasze drogi trochę się rozeszły. Wiem, że Vladimír pisze wspólne prace z profesorem Yurim Tomiłowem[43] z Warszawy z Instytutu Matematycznego PAN.

No, oczywiście wielką figurą w tej współpracy polsko-czechosłowackiej był [*śmiech*] pan Zemánek[44]! O nim sobie niech pan poczyta w tym moim wypracowaniu[45]. Naprawdę nietuzinkowy człowiek. Niestety umarł.

41 Matematický ústav Akademie věd České republiky, Žitná 25, Praha 1 (hereafter IM AV ČR).
42 Nicholas John Young – 1969 PhD at Oxford University (under Prof. Pták and Prof. Michael A.H. Dempster), Professor of Mathematical Analysis at the University of Leeds.
43 Yuriy Tomilov – Ukrainian mathematician, employee of IM PAN.
44 Jaroslav Zemánek (1946–2017) – Czech mathematician, until 1969 studies in Prague, 1969–1982 employee of IM ČSAV, 1977 PhD under Prof. Żelazko at IM PAN, 1979 employee of IM PAN, 1985 habilitation, 1996 full professor, technical editor of the journal 'Studia Mathematica.'
45 Andrzej Sołtysiak, *My meetings with Jaroslav Zemánek – the way I remember them*, manuscript, 6 p.

TWP: *No jestem bardzo ciekawy. Chciałem też zadać inne pytanie. Wydaje mi się, że te konferencje organizowane przez profesora Ptáka miały właśnie taki charakter, że bardziej przyciągały większą uwagę i zapraszano tam więcej ludzi?*

Tak, co najmniej 40 osób. Jak na takie konferencje, to było dosyć dużo.

TWP: *Profesor Kurzweil wspominał też takie konferencje, które odbywały się co cztery lata...*

Ale to chodzi o większe konferencje, pan mówi o Equadiffie[46]. Tam było więcej ludzi, ponad 200. Takie konferencje też były, ale te konferencje profesora Ptáka były bardziej takie, nawet można powiedzieć, po części szkoleniowe[47]. Jemu zależało, żeby ci jego uczniowie się czegoś dowiedzieli, czegoś nauczyli.

Wie pan, jak to wyglądało? My wieczorem, po wykładach, bo wykłady były rano z przerwą na obiad i po południu znów, szliśmy na piwo [*śmiech*] do *hospody*, czy do *hostinca*, a Czesi następnie wracali do profesora Ptáka, żeby powtarzać to, co było ważne w tych wykładach. Profesor Pták chciał, żeby jeszcze raz niektóre rzeczy powtórzyć, żeby im się to utrwaliło i żeby sobie wytłumaczyć, czego nie zrozumieli w czasie wykładów. Tak że nie, to nie było takie, przynajmniej dla tych moich kolegów z Czechosłowacji, [*śmiech*] lekkie. Tylko niektórzy starsi mogli się migać, ale ci młodzi nie, nie mieli szans. A na tej pierwszej konferencji, w której brałem udział, to było jeszcze gorzej, bo my zaczynaliśmy o 9, a o 8 wszyscy koledzy z Czechosłowacji [*śmiech*] musieli się zameldować w sali wykładowej i mieli swoje zajęcia po czesku czy po słowacku. Tak że my mogliśmy dłużej pospać.

W trakcie tych konferencji był zawsze jeden dzień wolny od zajęć na tzw. *výlet*, czyli włóczyliśmy się po okolicy, przeważnie po górach.

Konferencje Ptáka były takie same prawie do samego końca. Jemu zależało na tym, żeby jego uczniowie się czegoś dowiedzieli, czegoś nauczyli. Potem te konferencje były kontynuowane, ale na Słowacji. Z tym że na tych już nie było profesora Ptáka, nie miały już takiego charakteru szkoleniowego, były, powiedziałbym, bardziej towarzyskie. Ale tego proszę nie upowszechniać! [*śmiech*]

TWP: *Dobrze, dobrze*[48].

Nie, tam też oczywiście była matematyka, ale pod koniec to już naprawdę odnosiłem takie wrażenie, że ludzie tam przyjeżdżali, bo się dobrze znali i chcieli się ze sobą spotkać.

46 Conferences on differential equations, from 1962 in Prague, Brno and Bratislava.

47 It's about annual functional analysis training. Cf. P. Vrbová, *Životní jubileum profesora Vlastimila Ptáka*, 'Časopis pro pěstování matematiky,' vol. 110, no. 4, 1985, p. 437.

48 During the authorization of the interview, he agreed to the publication.

TWP: *Naprawdę?*

Tak. To było… nie wiem, czy pan się orientuje, gdzie jest Nemecká[49], wie pan? Mniej więcej w środku Słowacji, niedaleko Banskiej Bystricy. Tam na narty ludzie zimą przyjeżdżali, ale myśmy mieli te konferencje we wrześniu, tak że tam było pusto. To był taki ośrodek, Politechnika w Bratysławie[50] miała ten dom. Teraz to już chyba się go pozbyli. Oni co roku, właśnie w przeciwieństwie do konferencji profesora Ptáka, mieli konferencje ciągle w tym samym miejscu, w tej Nemeckej na Słowacji.

Tam też moi koledzy, Mišo Zajac i Igor Bock[51] z Politechniki w Bratysławie, organizowali konferencje i też było ich co najwięcej dziesięć. Jednak jedenasta się już nie odbyła, bo było zbyt mało chętnych. Tak że też te konferencje umarły śmiercią naturalną. Za dużo mamy konferencji – tylko że nie teraz, tylko że nie teraz[52]. [*śmiech*]

TWP: *Czy to było powodem, że w latach 90. organizowano już dużo więcej konferencji?*

Tak, tak. Ja myślę, że ta konferencja profesora Ptáka przestała działać, bo po pierwsze, on już przestał być aktywny, on był takim spoiwem. A po drugie, na świecie zaczęło być tyle konferencji, ludzie z Czech, ze Słowacji, z Polski mogli jeździć po całym świecie, i to już przestało być atrakcyjne. Tak że tak do początku lat 90. jeszcze działała. Zresztą potem wy się rozdzieliliście na dwie części[53].

TWP: *A czy mógłby pan trochę porównać, jak odróżniały się możliwości polskich matematyków od badaczy czechosłowackich w latach 70. lub 80.? Może pod względem konferencji międzynarodowych?*

Po pierwsze, my mieliśmy bardzo dobrą bibliotekę w Warszawie[54], ona nadal jest jedną chyba z najlepszych w Europie, a jeżeli nie nawet na świecie. A po drugie, w Warszawie zawsze był ten Instytut bardzo aktywny, tam ludzie zawsze byli bardzo aktywni, zapraszali dużo zagranicznych gości, goście przyjeżdżali nawet w tych latach 80. To był właśnie może jeden z powodów, dla których mój kolega Zemánek się przeniósł do Warszawy. Bo jednak w Pradze było stosunkowo mało gości i z wyjazdami było dużo gorzej niż z Polski. Także matematycy w Polsce na

49 Nemecká – municipality in central Slovakia, Brezno district.

50 Slovenská vysoká škola technická v Bratislave – since 1991 Slovenská technická univerzita v Bratislave (hereafter STU), referred to the tradition of the Technical University of Košice from 1937, 1938 moved to Martin, 1939 transformed into Slovenská vysoká škola technická in Bratislava.

51 Doc. RNDr. Michal Zajac, PhD. and Prof. RNDr. Igor Bock, PhD., Department of Electrical and Computer Engineering STU.

52 This refers to the time of the COVID-19 pandemic.

53 This refers to the division of Czechoslovakia into the Czech Republic and Slovakia, which was carried out in 1992.

54 This refers to the Central Mathematical Library of IM PAN, with a collection of more than 80,000 volumes of books and more than 85,000 volumes of journals.

pewno mieli te kontakty międzynarodowe, które były dużo łatwiejsze. Myślę, że u was, po tym 1968 r. było trudno, przynajmniej tak mi mówili.

TWP: *Na uniwersytetach i w Akademii Nauk?*

Tak.

TWP: *Czy to było powodem przyciągania zagranicznych matematyków do Warszawy?*

Ja nie wiem, czy akurat to tak działało, ale wie pan, ludzie przyciągają. Jeżeli ma pan dobrych matematyków, to ich się wtedy na świecie zauważa i chętnie się z nimi współpracuje, chętnie się do nich przyjeżdża i chętnie się ich zaprasza. Prawdę mówiąc, trudno jest mi odpowiedzieć na takie pytanie. Akurat wtedy, kiedy ci ludzie byli jeszcze aktywni, to u nas też było ciężko z wyjazdami, np. Alexiewicz czy Orlicz mało albo prawie wcale nie wyjeżdżali.

TWP: *O jakich latach pan myśli?*

Ja myślę o latach 50., 60. Wtedy u nas też nie było tak łatwo wyjechać. Wiem, że wszyscy w Warszawie z Instytutu jechali do Moskwy. Tam się uczyli. Ja pamiętam, że Alexiewicz był raz w Ameryce, oczywiście u was był na tych sympozjach topologicznych, bo pan mówił o Equadiffie[55], ale były też takie duże konferencje, bardzo duże, topologiczne sympozja.

TWP: *Te organizował Eduard Čech*[56]*?*

No tak. Eduard Čech, przecież to jest tradycja czeskiej matematyki, to dla uczczenia tych ludzi. Ale Alexiewicz był chyba tylko raz w Ameryce. Nie wiem, czy był jeszcze gdzie indziej w tych tzw. demoludach, ale był na konferencjach u was.

TWP: *A jeżeli chodzi o profesora Orlicza?*

Ja w ogóle nie słyszałem, żeby on podróżował. Musielak też był raz w Ameryce i był w Indiach w Tata Instytucie[57]. To powinni trochę starsi moi koledzy tutaj wystąpić, [*śmiech*] bo ja zacząłem studia w 1968 r., więc moja pamięć dotyczy lat od 1968 w górę, a nie w dół. To co wiem z tych lat poprzednich, to raczej z rozmów, z relacji. Natomiast wie pan, to poza tym konkursem[58], [*śmiech*] ci panowie, wielcy matematycy, którzy pochodzili ze szkoły lwowskiej, oni tak trochę w starym stylu tutaj rządzili, więc to był taki

55 Prominent conferences on differential equations organized since 1962 by Jaroslav Kurzweil and his co-workers every four years by rotation in Prague, Brno, Bratislava, where also many Polish and other foreign mathematicians were welcomed.

56 Eduard Čech (1893–1960) – Czech mathematician, topologist, 1922 PhD (Faculty of Natural Sciences of Charles University), 1928 full professor of the Faculty of Natural Sciences of Masaryk University in Brno, 1950 director of the Central Mathematical Institute ČSAV.

57 It is about the famous mathematics school at the Tata Institute of Fundamental Research, Mumbai, India.

58 That's off the record. During the authorization of the interview, he agreed to the publication.

średniowieczny model: majstrzy – wyrobnicy. Zatem profesor miał decydujące zdanie na temat tego, czym się należy zajmować i co robić. Tak że dosyć apodyktycznie rządził.

TWP: *To znaczy narzucał wiele tematów?*

Tak, tak, oczywiście. Orlicz był takim despotą. Ale może nie powinienem tego mówić na tym uniwersytecie. [*śmiech*] Natomiast Alexiewicz nie, to było przeciwieństwo profesora Orlicza, bo on uważał, że co prawda nikomu nie pomoże, ale nikomu też nie będzie przeszkadzał. Tak że u niego była swoboda, mogliśmy robić, co chcieliśmy. Pod warunkiem, że nie zawracaliśmy mu głowy.

TWP: *A potrafił też profesor Alexiewicz potem skierować do właściwego czasopisma albo recenzenta?*

Nie, no potrafił. Jeżeli było trzeba, to pomógł. Ale mówię – nie narzucał nam kierunku badań, czy do jakiego czasopisma trzeba posłać pracę, bo nawet takie rzeczy też bywały, prawda? Tak że nie, nie, to my mieliśmy pełną swobodę. Mogę to powiedzieć odpowiedzialnie, bo [*śmiech*] ja byłem u niego w zakładzie. Co prawda prowadził seminarium, jak każdy szanujący się profesor – u Orlicza to seminarium było bardzo znane. A u Alexiewicza było mniejsze, no ale też było. Co tydzień się spotykaliśmy, także to do tego pytania, jak matematycy pracują.

TWP: *Jaka atmosfera była na seminarium?*

Luźna. Jak profesor miał humor, to nas z muzyki przepytał[59].

TWP: *Dawał zadania?*

Na przykład. No nie było to takie bardzo suche i sztywne. U Orlicza chyba było trochę inaczej. Ale nie mogę powiedzieć tego na pewno, bo ja tam chyba byłem tylko raz. Wie pan, to jest też poza konkursem[60]. Panowie się nie lubili. Alexiewicz i Orlicz.

TWP: *I mogę zapytać, skąd to się wzięło?*

Tego to ja nie wiem. Alexiewicz był uczniem Orlicza. Przyszli razem ze Lwowa [do Poznania], to prawda, ale dlaczego się nie lubili, tego ja panu nie powiem, bo nie wiem.

TWP: *Ale była możliwość, żeby to odczuwało się między studentami? Było to widoczne?*

Nie, między studentami myślę, że nie. Ale wśród pracowników już potem tak. Zresztą, jak ja byłem studentem, to już profesor Orlicz nie miał zajęć. Prowadził chyba tylko prace magisterskie na studiach zaocznych. Tak że myśmy w ogóle nie mieli z nim żadnych zajęć, natomiast z Alexiewiczem miałem ich dużo.

59 The questions were about favorite pieces of classical music.

60 That's off the record. During the authorization of the interview, he agreed to the publication.

BK: *Czy były też w grupie na zajęciach Alexiewicza kobiety – studentki?*

No a dlaczego miały nie być? Przecież na matematyce jest więcej dziewczyn niż chłopaków.

BK: *Naprawdę?*

Pani nie wie o tym? Od zawsze!

TWP: *Chcemy zadać pytanie, jak pan ocenia, jak studentki w tych czasach się czuły, jak były wspierane w karierze naukowej w porównaniu do mężczyzn? To też są pewne zjawiska, które się właśnie trochę zmieniają.*

Kiedyś takiego pytania by nikt mi nie zadał. [*śmiech*] Wie pan, ja nie jestem kobietą, trudno mi to powiedzieć. Ale moja była żona zrobiła doktorat u Alexiewicza, więc wie pan, tak źle nie było z tymi kobietami. Profesor Alexiewicz lubił kobiety, myślę, że im krzywdy nie robił. Tak że na pewno nie były, jak to się mówi... sekowane, czy źle traktowane. Natomiast byli panowie, ale to już nie powiem nazwisk, [*śmiech*] którzy byli uprzedzeni do kobiet i dziewczyny miały „przerąbane". Tak że to się zdarzało. Ale u profesora Alexiewicza na pewno nie. Myślę, że u profesora Orlicza też nie. Dużo pań zrobiło u niego doktorat, tak że nie, nie... Zresztą pani profesor Jaroszewska[61], z którą pan rozmawiał, też chyba zrobiła doktorat u Alexiewicza.

TWP: *U profesora Musielaka.*

Musielaka? A dobra, ale była potem w katedrze u Alexiewicza. Ale właśnie ona tutaj działa w tym ruchu „matematycy-kobiety", niech Panu powie, jak to było. Przecież ja nie jestem kobietą, to nie wiem. Ale myślę, że tak źle z tym nie było – co prawda zdarzały się wyjątki. O! Powiem to tak.

TWP: *Ale możemy też zadać takie pytanie, jak to się właśnie stało, że się pan zdecydował na studiowanie matematyki? Jak to wyglądało przed przyjściem na uniwersytet, który nauczyciel zainspirował pana, na którym roku, czy to było w liceum, albo gdzie [indziej]. Czy pan uczestniczył w jakiejś olimpiadzie?*

Wie pan, osobiście to miałem z tym problem. Jeżeli chodzi o olimpiady, to startowałem w olimpiadzie fizycznej, ale daleko nie dojechałem, tylko do zawodów okręgowych. Brałem też udział w zawodach chemicznych i tam nawet się znalazłem w finale na uniwersytecie w Toruniu i mogłem iść na studia bez egzaminów, w tamtych czasach to było ważne... nie tylko trzeba było zdać maturę, ale trzeba było zdać egzamin.

Jak ja zdawałem egzamin tutaj na matematykę, to mieliśmy ponad dwie osoby na jedno miejsce, więc konkurencja była. No ale nie byłem zdecydowany, czy

61 Magdalena Jaroszewska – Polish mathematician, 1971 PhD, Adam Mickiewicz University in Poznań, senior professor.

matematyka, fizyka albo chemia… Jednak mój ojciec mi mówił: „Najlepiej idź na matematykę – on bardzo lubił matematykę – wsadzisz kredę do kieszeni i idziesz sobie do klasy i nic cię nie obchodzi. A z tą chemią, czy z tym laboratorium w fizyce… to jest dużo problemów. Po co ci to? Jak się nie zdecydujesz, to Politechnika Szczecińska, Wydział Elektryczny". [*śmiech*]

Wtedy mieszkałem w Koszalinie, to jest nad morzem. W tamtych czasach była regionalizacja, wie pan, ja mogłem tylko startować na uniwersytet w Poznaniu albo w Toruniu, wtedy mieliśmy w Polsce chyba siedem uniwersytetów – a nie tak, jak teraz. [*śmiech*] Wybrałem więc Poznań, bo był lepszy dojazd. Zresztą rodzice z Wielkopolski pochodzą, tak że to był taki naturalny wybór. Chociaż do Torunia mieli duży sentyment, tylko że z Koszalina do Torunia się dostać było trudno, zresztą nadal chyba jest trudno.

TWP: *Mogę zapytać, z jakiego środowiska, z jakiej rodziny pan pochodzi? Jaki sentyment mieli pańscy rodzice do Torunia? Pochodzili z Wielkopolski?*

No zaraz panu powiem. Mój ojciec był wojskowym, artylerzystą, a w Toruniu jest właśnie szkoła, znaczy teraz jej już może nie ma, ale była[62]. Ojciec tam zdobył wykształcenie wojskowe. Natomiast mama nie pracowała. No i dzięki temu, że mój ojciec był wojskowym, to ja zmieniałem miejsce zamieszkania mniej więcej co dwa, trzy lata. Proszę pana… [*śmiech*] szkołę podstawową zaczynałem w Ostrowie Wielkopolskim, a skończyłem we Wrocławiu, liceum zacząłem we Wrocławiu i skończyłem w Koszalinie. Ale mój ojciec, będąc już po czterdziestce, udzielał korepetycji z matematyki, więc myślę, że to jest coś w genach pewnie. Pewne uzdolnienia się dziedziczy. To jednak też był trochę przypadek, że poszedłem na matematykę, bo równie dobrze mogłem się znaleźć gdzie indziej. Matematyka mi najmniej problemów w szkole sprawiała – w ogóle nie musiałem się jej uczyć, więc może dlatego to zadecydowało.

TWP: *Rozumiem. Studia matematyczne tutaj, w Poznaniu – one zostały stworzone, kierowane właśnie przez profesora Alexiewicza, on był pierwszym prodziekanem w latach 50. Jak utworzono tutaj wydział? Czy ta koncepcja pojawiła się tutaj nagle, w związku z tą reorganizacją studiów?*

Wie Pan… [*milczenie*] to, co pan mówi, to bardzo mało prawdopodobne. Dlatego że tutaj numerem jeden był profesor Orlicz.

TWP: *Jego wpływ na organizację studiów był największy?*

Trudno mi powiedzieć, profesor Orlicz nie pełnił nigdy żadnej funkcji typu prodziekan, prorektor – Alexiewicz tak, ale niech pan pyta starszych ludzi, kto miał wpływ na organizację, bo ja nie wiem. Jak ja już byłem studentem, to przecież ministerstwo

62 In 1945 the Officer School of Artillery in Toruń, from 1967 to 1994 the Higher Officer School of Rocket and Artillery Forces.

miało wpływ, a nie profesor Alexiewicz. [*śmiech*] Tak że to, jak wyglądały nasze studia, to było mniej więcej zdeterminowane przez ministerstwo[63]. Ja jeszcze mam u siebie taką książeczkę, gdzie był ogólnopolski program nauczania matematyki na uniwersytecie, tak że takiej autonomii nie było. Więc ja myślę, że wkład profesora Alexiewicza w to, jak wyglądało nauczanie, to dosyć ryzykowna teza. Ja bym tego tak nie powiedział. To raczej było niemożliwe. Być może jakieś drobiazgi, ale to... Znaczy wiem, że były dwie katedry. Jak jeszcze ja przyszedłem na studia w 1968 r., była Katedra I Matematyki, to była katedra profesora Orlicza, ona była trochę większa, i była Katedra II [Matematyki] – profesora Alexiewicza[64]. I proszę pana, my 1968 r. też mieliśmy burzliwy, szczególnie na uczelniach. [*śmiech*] Po tym 1968 r. nastąpiła właśnie reorganizacja[65]. W 1969 r. powstał, zamiast katedr, Instytut Matematyki. Jego pierwszym dyrektorem, i to przez długi czas, był Alexiewicz. On miał tam coś do powiedzenia, ale mówię: ten ogólny zarys, jak studia mają wyglądać, tym rządziło ministerstwo, nie profesor Alexiewicz, broń Boże! W każdym razie były wtedy duże kwasy, bo profesor Orlicz przestał być kierownikiem katedry, a nie został dyrektorem Instytutu. A to dlatego, że to było niemożliwe z powodów administracyjnych, bo wymóg był taki, że nie można było mieć więcej niż 65 lat. Profesor Orlicz akurat w [19]68 r. skończył 65 lat, a w [19]69 r. chyba była ta reforma uniwersytetów, więc siłą rzeczy najważniejszą figurą po profesorze Orliczu był Alexiewicz i on został dyrektorem Instytutu. Ale wiem, że to się panu profesorowi Orliczowi nie podobało. Ale miał u nas pokój. Co prawda nie uczył, ale razem z panią docent Matuszewską[66] prowadził seminarium. Ona wtedy jeszcze uczyła i była nawet kierownikiem zakładu. A może Orlicz był kierownikiem zakładu analizy matematycznej? Zresztą tak, na pewno Orlicz, bo profesor Szufla zawsze mówił, że to jest zaszczyt być kierownikiem zakładu po profesorze Orliczu. Ja jestem też w tym zakładzie, też byłem kierownikiem tego zakładu [*śmiech*] przez jakiś czas, ale już nie jestem. Teraz jest profesor Skrzypczak[67].

TWP: *Wracając jeszcze do tego czasu, gdy pan kończył studia i miał się zdecydować na pracę doktorską. Pan profesor mówił o tym, że właśnie profesor Alexiewicz skierował pana do Warszawy?*

63 Based on the decree of 1947 (dekret z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego), and the Act of 15 December 1951 (Ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r. o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki).

64 Department of Mathematics I included functional analysis, theories of functions and analytic number theory; Department of Mathematics II included functional analysis in two-norm spaces and approximation theory.

65 Based on the amendments from the years 1968–1969.

66 Doc. dr. hab. Wanda Matuszewska (1917–1989) – Polish mathematician, 1960 PhD at Orlicz, docent at Adam Mickiewicz University in Poznań, head of department.

67 Leszek Skrzypczak (born 1958) – Polish mathematician, 1990 PhD, 1998 associate professor, 2014 full professor at Adam Mickiewicz University in Poznań.

Znaczy on mnie nie skierował. Ja sam się skierowałem, ale on mi nie przeszkadzał. Znaczy – pomógł mi. W tym sensie, że to seminarium w Warszawie było co tydzień i ja tam jeździłem. Na początku mi zwracali koszty tej podróży, a potem przestali, ale to już...

TWP: *Znaczy Pan był nominalnie studentem tutaj na uniwersytecie?*

Nominalnie byłem doktorantem na uniwersytecie u nas, w Poznaniu. Wtedy akurat utworzono te studia doktoranckie, to był rok 1974. Ale moim opiekunem naukowym był profesor Żelazko z Instytutu Matematycznego PAN. Alexiewicz się na to zgodził, wie pan, niektórzy profesorowie by się na to nie zgodzili. Natomiast Alexiewicz, jak mógł pomóc, to pomagał, ale jak nie potrzebowaliśmy pomocy, to nam nie przeszkadzał. Tak że pod tym względem ja naprawdę to sobie cenię. Mieliśmy pełną swobodę.

Te wyjazdy do Czechosłowacji mi wtedy bardzo dużo dały, bo jednak ta metoda profesora Ptáka, żeby się uczyć... [*śmiech*] No my – co prawda – nie byliśmy aż tacy pilni, jak nasi koledzy Czechosłowacy. [*śmiech*] Właśnie powinienem mówić czescy i słowaccy, bo nie ma Czechosłowaków. [*śmiech*] Natomiast dużo się dowiedziałem, dużo się nauczyłem. No i było bardzo miło. W sumie lepiej poznałem wasz kraj niż swój, bo co roku byłem gdzie indziej. Tak że to było naprawdę fajne. Niestety wszystko się kończy.

TWP: *Bardzo ciekawią mnie dowody takiej współpracy*.

Na pewno na innych uniwersytetach jest więcej ludzi, którzy pracują z kolegami z Czech czy ze Słowacji. U nas profesor Kąkol[68] jest zatrudniony w Pradze – nie wiem, czy pan wie. On tam chyba współpracuje z Kubisiem[69], który jest Polakiem. Ale niech mi pan powie, jak to możliwe, że żona profesora Kubisia[70] jest główną sekretarką [*śmiech*] w Instytucie Matematycznym w Pradze na Žitniej, bo u nas to chyba by się nie dało... [*śmiech*]

TWP: *Wiem o tym, że możliwości pracy naukowej czeskich matematyków w Instytucie Matematycznym w Akademii Czechosłowackiej w niektórych latach były właśnie większe, zarówno możliwości zorganizowania konferencji niż na wydziale Uniwersytetu Karola.*

Z Uniwersytetu Karola to ja praktycznie nikogo nie znałem poza panem Danešem[71]. Nie wiem, czy pan się kiedyś natknął na takie nazwisko – Josef Daneš. On

68 Jerzy Kąkol (born 1952) – 1998 Professor at the Faculty of Mathematics and Computer Science of Adam Mickiewicz University in Poznań and employee of the IM AV ČR in Prague.

69 Wiesław Kubiś – Polish mathematician, professor, employee IM AV ČR in Prague.

70 Beata Kubiś – project manager of the IM AV ČR, wife of Prof. Wiesław Kubiś.

71 Josef Daneš – Czech mathematician, 1990–1994 Director of the Mathematical Institute of the Faculty of Mathematics and Physics of Charles University.

potem przestał uczyć i był w Ambasadzie Czeskiej w Warszawie odpowiedzialny za obsługę informatyczną. Ale to było dawno temu, co teraz robi, nie wiem. On też pięknie mówi po polsku. Stąd wszyscy Czesi, których ja znam, mówią po polsku. [*śmiech*] To jest wstyd, że my nie mówimy po czesku. Znaczy – może przesadzam, ale niewielu mówi.

TWP: *Mam też pytanie, jak to wyglądało na uniwersytecie, a jak w Instytucie Matematycznym PAN w Warszawie. W Czechosłowacji doktorant mógł się zdecydować, czy aspiranturę lub doktorat napisze w akademii, czy na uniwersytecie. A nie wiem, jak wyglądało to właśnie tutaj, czy była może też jakaś rywalizacja między uniwersytetem a instytutem w Warszawie? Pan profesor Ważewski*[72]*?*

Nie, nie. Ważewski był w Krakowie.

TWP: *Aha, ja myślałem, że on szedł potem do Warszawy. Czyli do Krakowa, tak?*

Nie, nie. Ważewski był w Krakowie. Wie pan, trudno jest mi powiedzieć. Tu w Poznaniu to instytut i uniwersytet praktycznie to jedno i to samo. Wszyscy profesorowie, którzy byli zatrudnieni w Instytucie [Matematycznym PAN], byli zatrudnieni też na uniwersytecie, więc nie było żadnego konfliktu interesów. Natomiast...

TWP: *Czy było to środowisko naukowe i towarzyskie, spotykające się poza uniwersytetem?*

Tak. To seminarium profesora Orlicza było w tej filii Instytutu Matematycznego, która mieściła się w pokojach na ulicy Mielżyńskiego. Pan nie wie, gdzie to jest...

TWP: *Wiem, wiem właśnie.*

[*zdziwiony*] Wie pan?

TWP: *To jest Towarzystwo Miłośników Nauki...*

Tak, tak! Tam właśnie instytut miał swoje pokoje, także profesor Orlicz miał tam swój pokój, tam była sala seminaryjna i tam te seminaria profesora Orlicza się odbywały, praktycznie prawie do jego śmierci.

TWP: *Jak ta sytuacja wyglądała w Warszawie? Jaką atmosferę pan pamięta tam w instytucie?*

W Warszawie na to seminarium profesora Żelazki przychodzili ludzie z uniwersytetu, i tak naprawdę to oni mu organizowali seminarium. Zresztą powiedzmy sobie szczerze – te konferencje profesora Ptáka to też nie profesor Pták organizował. Profesor Pták był bardzo miłym, wykształconym, światłym człowiekiem. Ale on do

72 Tadeusz Ważewski (1896–1972) – Polish mathematician, professor at the Jagiellonian University in Kraków. He was engaged in the study of differential equations.

organizacji się nie nadawał. Był taki pan Holenda[73]. Nie wiem, czy pan kiedykolwiek na takie nazwisko się natknął. Pan Holenda i pani Křížková. Pani Křížková niestety już nie żyje. Pan Holenda był w Pilźnie. Ja nie wiem, czy on nie był potem rektorem Politechniki w Pilźnie. Chyba macie Politechnikę w Pilźnie?

TWP: *Jest tam wydział…*

Wiem, że pan Holenda był potem ważną figurą. Ale on te wszystkie konferencje organizował, bo przecież trzeba było załatwiać różne rzeczy, np. finansowe, i pan Holenda był w tym bardzo dobry. Na początku jeszcze z panią Křížkovą, a potem – jak pani Křížková umarła – to sam. Ja myślę, że jednym z powodów, że te konferencje upadły, było to, że pan Holenda wysoko awansował i jak został rektorem, nie był zainteresowany organizacją. Ale myślę, że główny powód był taki, że zaczęliśmy wyjeżdżać, po prostu wszyscy mogli już wyjeżdżać i to przestało być interesujące.

No i nie było profesora Ptáka… Zmieniła się sytuacja. Kiedyś był wielki profesor, on miał seminarium i wokół niego to się wszystko działo. A teraz? Nie, już tak nie jest. Na ogół konferencje nie mają żadnego lidera. Seminaria może mają jeszcze takich liderów, ale też nie wszystkie. Także sposób uprawiania matematyki się trochę zmienia. Kiedyś to było takie trochę średniowiecze, byli to mistrzowie, uczniowie. Teraz to jest…

TWP: *Czy uważa pan, że do niektórych tematów, do kierunków pracy matematycznej, do niektórych analiz bardziej przydatny był właśnie ten sposób seminariów prowadzonych przez profesorów?*

Wie pan, jak wszystko na tym świecie, to ma swoje dobre i złe strony. Kierowanie młodymi ludźmi w sposób taki dosyć apodyktyczny, wyznaczanie kierunków badań, to jest oczywiście dobre, jeżeli ci młodzi sobie nie potrafią sami niczego znaleźć. Tylko że to może skutkować tym, że się później nie odnajdą. Po zrobieniu doktoratu nie będą w stanie samodzielnie prowadzić badań naukowych, bo zawsze mieli tego kogoś, kto nimi kierował i sprawdzał ich pracę, podpowiadał im – a jak tego człowieka zabraknie, to wtedy się czują zagubieni. Szczerze? Dla takich osób to na pewno jest lepiej mieć tego wielkiego profesora nad sobą. Natomiast z drugiej strony to przeszkadza. Krępuje to w pewien sposób. Także narzucanie tematyki powoduje, że dany instytut się robi monotematyczny. Ludzie nie zajmują się innymi rzeczami, innymi gałęziami nauki, tylko tą jedną. A poza tym – jak mówię – nie są samodzielni. Natomiast jeżeli ktoś jest bardzo dobry, wybitny, to jemu taki profesor nie jest potrzebny [*śmiech*] aż tak bardzo. Raczej mu potem przeszkadza. Więc to zależy. Trudno powiedzieć, co jest lepsze. Byli ludzie, którzy się skarżyli, że musieli odejść od nas. Właśnie z tego powodu, że nie byli w stanie się porozumieć.

73 Doc. RNDr. Jiří Holenda, CSc. (1933–2023) – Czech mathematician; 1990 rector of Západočeská univerzita v Plzni.

TWP: *Może chcieli znaleźć przestrzeń do własnej pracy*.

Oni chcieli znaleźć i znaleźli sobie – ale nie tutaj. No i mieli potem żal.

TWP: *Mamy przygotowanych kilka pytań, które dotyczą właśnie tych zmian… mówiliśmy teraz o zmianach pracy naukowej, jak powstała możliwość podróżowania po świecie, jeżdżenia na konferencje. Może są też inne możliwości pisania wspólnych artykułów wysyłanych przez maile. Ale czy mogę właśnie zadać pytanie, co pan myśli o tym, jak zmienia się teraz sytuacja w tym roku, kiedy był covid, dla naukowców, a także studentów matematyki…*

No dla nas fatalnie, ,,wycieczki" się skończyły, proszę pana. Nie możemy podróżować na konferencje. Za chwilę mój samochód aresztują, no trudno[74]. W każdym razie, wie pan, teraz się wszystko online robi, więc…

TWP: *Nie wiem, jak studenci albo doktoranci…*

Ja nie mam doktorantów.

TWP: *Czy ci młodzi studenci właśnie będą motywowani do kontynuowania w pracy naukowej…*

Pod tym względem jest fatalnie, proszę pana. Na studium doktoranckie nie możemy limitu wypełnić, który mamy. Wie pan, w tym roku przyjęliśmy jedną osobę. No chyba mogliśmy pięć. I to jest nie człowiek od nas, tylko pani z Iranu. [*śmiech*] Tak że… nie ma chętnych, nie są zainteresowani karierą naukową.

TWP: *Myśli pan, że właśnie teraz te utrudnienia też pogorszyły tę…*

Nie, nie sądzę. Trudno mi się wypowiadać w imieniu studentów, ale…

TWP: *Chodzi mi o opinię o charakterze pedagogicznym.*

No, nie wiem. Na pewno jest trudniej współpracować naukowo, wtedy gdyby się miało doktoranta. Ale to jest możliwe. Jak ktoś chce, to naprawdę sobie to zorganizuje. Natomiast jak studenci odbierają to zdalne nauczanie, to nie wiem. Trzeba by studentów pytać. Z mojego punktu widzenia to jest uciążliwe. Ja nic nie robiłem przez ostatni rok, tylko siedziałem przed komputerem i pisałem pliki, żeby im je przekazać.

BK: *A co pan przekazał pierwszym studentom matematyki?*

Co?

74 The interviewee refers to the fact that at the time of the interview his paid parking time was expiring.

BK: *Żeby ich motywować, żeby dać jakąś radę…*

Trzeba się uczyć. [*śmiech*] Innej rady nie ma. Jest tylko jedna. No i powinni być bardziej aktywni, bo jak ja uczę zdalnie, to naprawdę czasami ręce opadają. Ja mówię jak do ściany. Nie ma w ogóle odzewu, to jest bardzo niedobre. Nie to, że ich nie widzę, tylko czy to, co ja mówię, w ogóle do kogokolwiek dociera. To jest mało komfortowe dla wykładowców. Jak przyjdę do sali, to przynajmniej ich widzę. Tak że według mnie to nie jest dobry sposób. No i druga rzecz to jest sposób egzaminowania. Trudno zapewnić tę uczciwość, żeby nie pisali – nawet za kogoś, bo skąd ja wiem, kto tam siedzi.

BK: *Egzamin jest też zdalny, tak?*

No tak, oczywiście. Ale gorzej wypadł niż taki. Dlatego że ja się wysiliłem i ułożyłem im taki test, żeby był trudny. Ale na dłuższą metę to niestety nie jest dobre. Następny semestr mamy znowu zdalny.

TWP: *Dziękujemy panu, że pan tak szczerze mówi, bo to jest bardzo ważny przekaz.*

Ja również dziękuję.

● ● ● ● ● ●

Bibliography

Duda R., *Historia matematyki w Polsce na tle dziejów nauki i kultury*, Warszawa 2019.

Fiedler M., Müller V., *Professor Vlastimil Pták died*, 'Czechoslovak Mathematical Journal,' vol. 50, no. 2, 2000, pp. 445–447.

Kulawiaková B., Pavlíček T.W., *The Training of the Czech Mathematician Jaroslav Kurzweil with Władysław Orlicz in Poland*, 'Antiquitates Mathematicae,' vol. 15, no. 2, 2021, pp. 181–206.

Kuratowski K., *Pół wieku matematyki polskiej 1920–1970. Wspomnienia i refleksje*, Warszawa 1973.

Kurkowska-Budzan M., Soroko E., Stasiak M., *Structured Interview in Historical Research: A Description of Research Procedures*, 'Historyka,' vol. 51, 2021, pp. 299–323.

Maligranda L., Wnuk W., *Władysław Orlicz (1903–1990)*, 'Roczniki Polskiego Towarzystwa Matematycznego,' vol. 36, 2000, pp. 85–147.

Pavlíček T.W., *Czechosłowacko-polskie sieci akademickie podczas zimnej wojny między wielką polityką i strategiami indywidualnymi – prezentacja projektu badawczego. Analiza wyników czechosłowacko-polskich transferów w naukach ścisłych na podstawie materiałów archiwalnych i oral history*, 'Wrocławski Rocznik Historii Mówionej,' vol. 12, 2022, pp. 350–354.

Portelli A., *What Makes Oral History Different?*, in R. Perks, A. Thomson (eds.), *The Oral History Reader*, New York–London 2003, pp. 63–74.

Siekierska A., *Krzysztof Koszlaga: "Miałem zakaz prowadzenia rozmów z uczniami." Nauczyciel w przestrzeni zawodowej, społecznej i politycznej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, 'Wrocławski Rocznik Historii Mówionej,' vol. 11, 2021, pp. 182–205.

Sołtysiak A., *Analiza matematyczna: wykłady z matematyki dla studentów fizyki. Cz. 1.*, Poznań 1995.

Sołtysiak A., *Analiza matematyczna. Cz. 2.*, Poznań 1996.

Sołtysiak A., *Analiza matematyczna. Cz. 3.*, Poznań 2000.

Sołtysiak A., *Wstęp do teorii spektralnej*, Poznań 2016.

Sołtysiak A., Jarosz K. (eds.), *Topological Algebras, their Applications, and Related Topics*, Warszawa 2005.

Sołtysiak A., Loy R.J., Runde V. (eds.), *Banach Algebras*, Warszawa 2009.

Thompson P., Bornat J., *Głos przeszłości: Wprowadzenie do historii mówionej*, Warszawa 2021.

Urbanek M., *Genialni. Lwowska Szkoła Matematyczna*, Warszawa 2014.

Vrbová P., *Životní jubileum profesora Vlastimila Ptáka*, 'Časopis pro pěstování matematiky,' vol. 110, no. 4, 1985, pp. 434–442.

●●●●●●

Summary
This article presents the contribution of the oral history method to the analysis of scientific cooperation among mathematicians in Poland and Czechoslovakia in the 1970s and 1980s.

The edited interview with a Polish mathematician Andrzej Sołtysiak shows how students reflected on the hidden tension between professors at the university in Poznań, and the importance of his own relationship with his mentor as a PhD student. The interview also shows the influence of Sołtysiak's father in his decision to study mathematics, the importance of his relationship as a PhD student with his mentor Wiesław Żelazko and the transfer of contacts thanks to Czechoslovak-Polish conferences on functional analysis. The authors show the importance of interconnectedness, individual contacts, and their manifestation in individual memory. They also describe the dialogue characteristics of the interview.